

РЕЦЕНЗІЯ

доктора політичних наук, професора, проректора з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Музиченко Ганни В'ячеславівни на дисертацію Войнової Елліни Олегівни на тему «Електронна демократія як спосіб політичної комунікації та політичної партисипації у мережевому суспільстві», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 – політологія, в галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки.

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Тема дисертації Войнової Елліни Олегівни сфокусована на нагальній проблемі політичної науки та практики. Актуальність теми дослідження визначається тим, що у зв'язку з розвитком Інтернету, зокрема такого його сегменту як онлайн-мережі, до яких залучені мільйони людей, на порядок денний постала проблема дослідження закономірностей розвитку та функціонування демократичних інститутів і процедур в нових умовах політичної комунікації та політичної партисипації, які утворюються у віртуальному просторі. Проблема уявляється особливо актуальною з точки зору необхідності розв'язання завдання щодо прискореного розвитку електронної демократії в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків.

Дисертанкою детально розглянуті наукові джерела від античних філософів до найсучасніших емпіричних досліджень, у яких розглядаються базові питання теорії демократії та мережевої теорії, критично проаналізовані різноманітні напрямки обґрунтування впливу мас-медіа на демократичні процеси та концепції електронної демократії. Результати цього аналізу склали теоретичну базу дослідження. Спираючись на цей фундамент дисертантка на високому професійному рівні розв'язала дослідницькі завдання: проаналізувала генезис та

розвиток теорії демократії; виявила та описала основні теоретико-методологічні підходи до оцінки ролі інформаційно-комунікаційних технологій у процесі демократичного розвитку суспільства; висвітила вузлові позиції, які представлені у сучасному науковому дискурсі щодо концепції електронної демократії; надала характеристику основних етапів еволюції електронної демократії; розкрила ціннісний зміст типів електронної демократії та їхні пріоритетні функції; здійснила оцінку ефективності різних форм та наявних інструментів е-демократії; визначила етапи еволюції електронної демократії в Україні; охарактеризувала стан, окреслила проблеми та визначила перспективи функціонування електронної демократії в Україні.

Синергетичне поєднання системного та аксіологічного підходів до аналізу та узагальнення фундаментальних положень теорії демократії та мережевої теорії, а також емпіричних даних, які демонструють вплив ІКТ на демократичні процеси, дозволило авторці виявити закономірності еволюції е-демократії, а також розкрити її призначення як політичної підсистеми мережевого суспільства, що виконує не тільки інструменталістські, але, в першу чергу, ціннісні та інституціональні функції. Телеологічний підхід став основою для визначення цілей основних типів е-демократії у відповідності до базових демократичних цінностей. Структурно-функціональний метод був застосований для виділення пріоритетних функцій, притаманних кожному типу електронної демократії, та встановлення відповідних ним форм е-демократії як мультимережі політичної комунікації та партисипації, а також для висвітлення функції таких її компонентів як мікро-, мезо- і макромережі. Метод моделювання дозволив проілюструвати особливості функціонування основних форм е-демократії у відповідності до визначених ціннісних критеріїв. Компаративістський метод використовувався для обґрунтування періодизації еволюції електронної демократії у світі та в Україні, демонстрації особливостей основних форм електронної демократії та виявлення критеріїв ефективності різних інструментів

онлайн-комунікації та е-партисипації. Метод контент-аналізу був застосований для вивчення джерел теорії демократії, мережевої теорії та комунікативістики, він також став у нагоді при дослідженні змісту повідомлень у різноманітних онлайн-мережах, нормативно-правових актів та електронних звернень, петицій та онлайн-обговорень. Разом зі статистичним методом він став дієвим засобом для того, аби дати об'єктивну характеристику сучасного стану е-демократії у світі та в Україні. Прогностичний метод дав можливість окреслити перспективи впливу онлайн-мереж на демократичні процеси та вказати найбільш ефективні інструменти онлайн-комунікації та е-партисипації для досягнення загальнонаціональної консолідації у мережевій публічній сфері в Україні, а також для підвищення рівня довіри до влади та якості урядування.

Опора на ґрунтовну теоретичну базу та високий рівень володіння методологією наукового дослідження дозволив авторці представити новаторське бачення електронної демократії як різновиду демократичної політичної системи, що детермінований сучасним типом соціальної організації, котрий визначається як мережеве суспільство.

Новизна одержаних результатів дослідження.

Дисертаційна робота є авторським політологічним дослідженням електронної демократії як феномену, що відображає зміст та характер політичних відносин, які притаманні новій соціокультурній реальності, що сформувалася в результаті широкого запровадження Інтернет-технологій в усі сфери суспільного життя.

У представленому дисертаційному дослідженні вперше визначена, сформульована та описана закономірність, за якою ціннісна основа електронної демократії детермінує її структурно-функціональні характеристики як способу політичної комунікації та політичної партисипації у мережевому суспільстві. Доведено, що згідно з цією закономірністю вибір суспільства в якості головного орієнтира однієї з фундаментальних соціальних цінностей – свободи, суспільного

блага або справедливості – від початку зумовлює відповідне формування базових типів е-демократії: ліберального, партисипаторного та деліберативного. Значущою новацією є також розроблена Воїною Е. О. періодизація розвитку електронної демократії в Україні та представлена комплексна характеристика основних етапів з використанням даних щодо вдосконалення та розповсюдження ІКТ, формування нормативно-правової бази е-демократії, які розглядаються у широкому соціально-політичному контексті.

Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях.

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у 4 одноосібних публікаціях авторки, 3 з них – у виданнях, визнаних фаховими з політичних наук, 1 – у періодичному виданні країни-члена ЄС. Апробація результатів дослідження відбувалась на різноманітних наукових заходах. Проблеми, пов'язані з тематикою дисертаційного дослідження, викладені у виступах на методичних семінарах кафедри політичних наук і права Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, а також у межах засідань круглих столів *«Людина має право: соціально-гуманітарний дискурс у контексті реформаційних процесів в Україні»* (м. Одеса, 2019, 2020 та 2021 р.р.).

Практична значимість дослідження полягає в тому, що її ключові інноваційні положення дають можливість по-новому розглядати зазначену проблематику, особливо в напрямку визначення ціннісного вмісту, мети, функцій та інструментів електронної демократії у сучасному політичному процесі. Висновки та рекомендації можуть бути використані при запровадженні аксіологічного підходу для визначення стану електронної демократії та для встановлення ціннісних орієнтирів її подальшого розвитку. Представлена методика аналізу дієвості різних форм е-демократії та визначення ефективності відповідних цим формам інструментів має перспективи застосування для оцінки

використання потенціалу онлайн-мереж з метою покращення політичного дискурсу, розширення громадського залучення та підвищення якості урядування загалом.

Аналітичний матеріал, який міститься у представленій роботі, стане у нагоді політичним лідерам, урядовцям, експертам і спеціалістам державних органів, активістам політичних партій, представникам громадянського суспільства та іншим політичним акторам, які прагнуть більш успішно використовувати інструментарій електронної демократії у своїй діяльності.

Теоретичні положення дисертації можуть бути використані у подальшій науково-дослідницькій діяльності, а також в освітньому процесі в закладах вищої освіти та наукових установах України при розробці та вдосконаленні курсу навчальної дисципліни «Електронна демократія» для освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальностями 052 Політологія та 281 Публічне управління та адміністрування.

Дискусійні питання та зауваження.

Оцінюючи позитивно результати дослідження Е. О. Войнової, вважаємо доцільним висловити деякі зауваження та побажання:

- у наведеній авторкою в тексті дисертаційного дослідження таблиці 2.3. «Взаємозв'язок цінностей та типів електронної демократії, їхніх головних цілей, домінантних функцій, форм та провідних інструментів» (с.114 дисертації) не чітко простежується їхня кореляція між собою, а в самому тексті не надано пояснень щодо ситуацій, або умов, за яких визначені показники можуть співпадати, а коли різнитися;

- при визначенні ефективності інструментів електронної демократії, які є в арсеналі сучасних держав і вже імplementовані в політичну практику сучасної України, бажано було б конкретизувати, які саме інструменти електронної демократії визнаються авторкою як найбільш дієві з огляду на

перспективи покращення урядування в Україні та приведення його до стандартів Європейського Союзу.

Загальний висновок.

Дисертація Войнової Елліни Олегівни на тему «Електронна демократія як спосіб політичної комунікації та політичної партисипації у мережевому суспільстві» являє собою завершене самостійне дослідження, яке містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, одержані здобувачем особисто та мають вагоме значення для політичної науки. Висновки і результати є достовірними та об'єктивними. Структура та обсяг дисертації відповідає встановленим вимогам. Зміст роботи відповідає поставленій меті та завданням, які повністю виконані у процесі дослідження. У тексті дисертації не виявлені порушення вимог академічної доброчесності.

Таким чином, представлене дисертаційне дослідження «Електронна демократія як спосіб політичної комунікації та політичної партисипації у мережевому суспільстві», повністю відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а його авторка Войнова Елліна Олегівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 Політологія.

Рецензент:

доктор політичних наук, професор,
проректор з наукової роботи

Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

